

Найменування маніфестують образно-метафоричну та фразеологічну сполучуваність. Поетичні твори частково переосмислюють сакральне розуміння БОГА – від християнського до побутового. Художньо-поетичний текст відтворює індивідуально-авторську картину світу. Назви БОГА є транслятором асоціативно-культурного досвіду митця, його особистого осмислення та сприйняття світу. Можна стверджувати, що номінації містять імпліцитні ознаки, є складовою духовного наповнення, культурних орієнтирів, менталітету. Ці назви формують специфіку української мовної картини світу, яка простежується в розширенні номінативного простору БОГА як ключової сакральної субстанції.

Авторська картина світу звертальними конструкціями, фразеологічними одиницями репрезентує трансформаційні ознаки номінацій – від позитивно-оцінних сакральних до негативно-оцінних побутових із авторськими новотворами. У таких найменуваннях полягає культурна особливість українців, зафіксовані аспекти світобачення, духовні цінності, висвітлені філософські погляди, глибина релігійності християн. Дослідження уможливило подальше вивчення найменувань БОГА через семантичний аналіз текстів інших авторів.

Література:

1. Бігун О. А. Художня концептосфера сакрального в поетичних текстах Тараса Шевченка / О. А. Бігун // Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського. Сер. : Філологічні науки. – 2013. – Вип. 411. – С. 13–16. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://litzbirnyk.com.ua/wp-content/uploads/2013/12/5.pdf>
2. Словник української мови : в 11 т. / [І. К. Білодід]. – К. : Наукова думка, 1970. – Т. 1. – 799 с.
3. Степовик Д. Християнство Тараса Шевченка / Д. Степовик. – Жовква : Місіонер, 2004. – 392 с.
4. Шевченків М. Бог і Шевченко: Як розуміти імена Божі та віру поета? (філософсько-християнська інтерпретація) / Михайл Шевченків. – Жовква : Місіонер, 2014. – 448 с.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

5. Шевченко Т. Усі твори в одному томі / Тарас Шевченко. – К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. – 824 с. – (Поет. полицка «Перуна»).

УДК 811.161.2'373.23:26-23

О. О. Решетняк,

Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ

ДО ПИТАННЯ АНАЛІЗУ СИМВОЛЬНИХ ЗНАЧЕНЬ БІБЛІЙНИХ ОНІМІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ

У статті зааналізовано процеси символізації провідних біблійних онімів в українській лінгвокультурі, з'ясувано типові семантичні механізми символотворення як особливого типу номінації духовно-культурних реалій; потрактувано поняття біблійна символема як лінгвокультурологічну одиницю, окреслено образно-асоціативний потенціал експліцитних й імпліцитних вербалізаторів у реалізації основних концептів сакральної сфери.

Ключові слова: *Біблія, символізація, лексична та фразеологізована символема, символна парадигма, вербалізатор.*

К ВОПРОСУ АНАЛИЗА СИМВОЛЬНЫХ ЗНАЧЕНИЙ БИБЛЕЙСКИХ ОНИМОВ В УКРАИНСКОЙ ЛИНГВОКУЛЬТУРЕ

В статье проанализированы процессы символизации ведущих библейских онимов в украинской лингвокультуре, выяснены типичные семантические механизмы символаобразования как особого типа номинации духовно-культурных реалий; интерпретировано понятие библейской символемы как лингвокультурологической единицы, обозначен образно-ассоциативный потенциал эксплицитных и имплицитных вербаллизаторов в реализации основных концептов сакральной сферы.

Ключевые слова: *Библия, символика, лексическая и фразеологизованная символемы, символная парадигма, вербаллизатор.*

ON ISSUE OF THE ANALYSIS OF SYMBOLIC MEANINGS OF THE BIBLICAL ONYMS IN UKRAINIAN LINGUOCULTURE

The processes of symbolization of main Biblical onyms in Ukrainian linguoculture are analyzed in the article; the typical semantic mechanisms of symbol-making as a special type of nomination of spiritual and cultural realities are found out; the author interpreted the concept Biblical symboleme as a linguocultural unity and outlined the image-associative potential of explicit and implicit verbalizers in realization of basic concepts of the sacred sphere. It was found that the precedent biblical names are dominants of accumulation and transmission of spiritual values, and lexicographical sources are not always contained the information about the symbolic meaning of the word, so it can often be brightened out with the help of the background knowledge of bearer's culture. Biblionyms mark context and implies emotional and evaluative aspects of being. Operating of such precedents causes decoding, objectification, materialization of a certain Old Testament or New Testament phenomenon. Biblical symboleme brings out the deeper meaning which is often not identical with the nominative meaning, and such unit assigns the word associations that form the symbolical complex. They as special signs at the intersection of language and cultural realia correlate with cultural continuum, religious and language worldview. The author proved that symbolemes are characterized with the following features: complicated meaning, inexplicitly delineated significatum, multidirectional connotatum.

Key words: *Bible, symbolization, lexical and phraseologized symbolemes, symbolic paradigm, verbalizator.*

Мова з її унікальними семантичними площинами та спроможністю до високого ступеня символізації є однією з найважливіших ознак національної автентичності соціуму, для культури якого символ – концептуально значуща лінгвокультурологічна одиниця. Знаки-символи мають неабияке значення для інтелектуального пізнання світу, слугують універсальним знаряддям самовияву людини. Символіка – один із найважливіших засобів осмислення реалій довкілля, а біблійна зокрема – це об'єктивування релігійних уявлень в образних структурах, які містять вказівку на їхній зміст як нерозгорнутих знаків, символів. Символьна образність Біблії є закодованим позначенням надприродного, усвідомлення її переживання індивідом вищих соціокультурних цінностей. Сакральний дискурс є складником суспільної життєдіяльності, усієї історії людства. Це величезний і складний пласт особливих реалій буття – релігійних почуттів, думок, предметів, бажань, вчинків, взаємин людей і соціальних інституцій. Не випадково у вимірах індивіда й соціуму неабияке місце посідають такі ознаки, як мова, етнічність і конфесійна належність. Ці виміри є основними чинниками, що формують своєрідність культури й ментальності. У сучасному узусі надзвичайно актуальною є проблема взаємозв'язків світського й релігійного

як компонентів екзистенції, свідченням чого є посилення уваги до сакрального, збільшення кількості наукових розвідок, присвячених біблійним текстам.

Сучасні науковці одноставні щодо позиції, відповідно до якої біблійні тексти потрібно досліджувати різноаспектно, з огляду на теорію символу, семіотику, лінгвокультурологію, когнітивну лінгвістику тощо. Лінгвокультурологія з'ясує, як категоризовано світ у мовній картині світу, й описує принципи вербалізації ментальних одиниць – концептів, реалізованих у метафорах, символах, фразеологізмах і под.

Численні дослідження з фольклористики, культурології, міфології, етнографічні матеріали, літературознавчі студії, філософські пошуки сутності символу, аналіз несвідомого та з'ясування механізмів дії символів сновидінь у психології є підґрунтям студіювання поняття *символ* засобами лінгвістики. У працях В. Виноградова, Ю. Гвоздарева, В. Кононенка, В. Телі, Н. Арутюнової [1], С. Єрмоленко, В. Ужченка та ін. репрезентовано різноаспектні наукові розвідки щодо виокремлення механізмів символотворення в семантичній площині як семіотичного концепту [1, с. 561] і транслятора культури.

Донедавна увагу вітчизняних мовознавців привертала переважно символіка українського фольклору, народних звичаїв і традицій, а також символізм деяких компонентів фразеологічних одиниць, зокрема зібранню й систематизації національної фразеології, практичній і теоретичній її розробці присвятили свої праці М. Демський, О. Куцик, В. Кононенко [3], Л. Запорожець, Г. Бурдіна, І. Вудвуд, А. Коваль, Л. Шевченко, Л. Ткач, Т. Мороз та ін. Заслуговує на увагу студіювання сакрального символу в українськомовному просторі такими науковцями: А. Менем, Л. Шевченко, Р. Мнихом, З. Лановик, О. Юрченко, Т. Вільчинською та ін., що акцентували на архетипних особливостях біблійних символів як засобів створення апокаліптичної образності. Проблему функціонування біблійних символів у складі фразеологізмів побіжно розв'язують В. Познанська, Н. Пасік, С. Падевський, О. Мороз, Н. Щербаківа, З. Лановик, О. Юрченко, П. Мацьків [4] та ін.

Українська біблійна фразеологія та символіка з онімним компонентом дотепер є недостатньо дослідженими в національній лінгвокультурології. Попри те, що лінгвокультурологія вже послуговується теорією мовної та концептуальної картин світу, досі наявна потреба у вітчизняних розвідках, які посприяли б цілісному і всебічному витлумаченню символіки Святого Писання, активізації тих виразників, що перебувають на периферії національної концептосфери; це вможливить залучення їх до мовленнєво-комунікативної практики й поповнення реєстру лексикографічних джерел біблійними, оскільки їх незначна кількість збудує лексико-фразеологічну систему сучасної української мови й обмежує її виражальні можливості.

Метою наукової розвідки є аналіз процесів символізації провідних біблійних онімів в українській лінгвокультурі. Досягнення зазначеної мети передбачає розв'язання таких **завдань**: 1) з'ясувати типові семантичні механізми символотворення як особливого типу номінації духовно-культурних реалій; 2) потрактувати поняття *біблійна символема* як лінгвокультурологічну одиницю; 3) окреслити образно-асоціативний потенціал експліцитних й імпліцитних вербалізаторів у реалізації основних концептів сакральної сфери.

Прецедентні біблійні імена є домінантами накопичення та трансляції духовних цінностей, бо інформацію про символічне значення слова не завжди фіксують лексикографічні джерела, тому часто її можна вияскравити, лише послуговуючись фоновими знаннями носіїв культури. Біблійніми маркують контекст та імплікують емоційно-оцінні аспекти буття. Оперування такими прецедентами зумовлює декодування, об'єктивування, матеріалізацію того чи того старозаповітного або новозаповітного феномену.

Одиниці з біблійними можуть мати різний мовний вияв: слова-символи як маркери внутрішніх та зовнішніх рис людини чи подій; біблійні фразеологічні одиниці з поглибленою символікою. Такі символи вважають односторонніми іменами, підґрунтям формування їхнього конотативного значення є фонові інформація про денотат (антропонім чи топонім). Сфера конотації біблійних власних назв значно розширена, окрім оцінно-експресивно-емотивно-стилістичних параметрів, вона залучає культурологічні, історичні і, насамперед, морально-етичні поняття.

У разі з'ясування символічного значення біблійного, зумовленого позалінгвальною функцією денотата, особливої значущості набуває аналіз переходу слів і словосполучень до символічної категорії. Дослідники абсолютизують, що символу не властива наявність власного механізму символізації значення лінгвістичних одиниць, тому він залучає семантичні механізми інших рівнів: метафори, метонімії тощо [3, с. 32]. Наявність такого посередника дозволяє усвідомлювати символічну інформацію за асоціаціями завдяки метафоричним чи метонімічним переносам. Біблійним як лінгвокультурологічну одиницю символічної системи потрактуємо як *символему* (мовний знак), використання якої зумовлене маркуванням певних значущих духовно-культурних реалій чи навіть символів, що було залучено до вторинного своєрідного процесу перекодування слова, переходу лексеми із мовної системи до символічної, оскільки ці універсалиї за певних умов декларують деструктивні та конструктивні символічні ідеї [5, с. 49].

Біблійна символема оприявлює глибинну семантику, часто не тотожну номінативному значенню, за такою одиницею закріплено словесні асоціації, що формують символічний комплекс. Як особливі знаки вони перебувають на перетині мовних та культурних реалій, корелюють із культурним континуумом, релігійною та мовною картинами світу. Символемам притаманні такі ознаки: ускладнена семантика, нечітко окреслений сигніфікат, різноспрямований конотат. Вторинність її номінації зумовлена активізацією латентних сем, залученням художніх тропів, культурно-національною концептосферою, орієнтуванням на певні соціальні цінності, зокрема біблійні символами транслують важливі поняття *добра / зла, віри / невіри, гріха / праведності, життя / смерті* тощо.

З'ясувати ускладнену семантику символу дозволяє насамперед фразеологічний матеріал: символ може бути складником фразеологічної одиниці, а фразема функціонує як семантично ускладнений символ, який, стаючи ядром фразеологічної одиниці, надає їй певних властивостей, повноту змісту й особливу перспективу в нескінченність. Саме біблійними витоками можна пояснити тотожність символом та фразеологічному рівні як трансляторів духовно-моральних реалій, напр.: *Содом – содомний сход (зібрання); Голгофа – шлях на Голгофу; Хам – хамська поведінка; Христос – жити, як у Христа за пазухою; Молох – приносити жертву Молоху, Молох православного фашизму, Молох рашизму* тощо.

Символеми Писання, як складники системи архетипних, асоціативних, метафоричних та символічних значень, моделюють парадигму дуальних опозицій і є значущими для концептуалізації логічного й емоційно-оцінного світосприймання, саме воно оприявлює ієрархію християнських морально-аксіологічних площин, система оцінювання яких виокремлює бінарні конотативні марковані зони онімів, зокрема: *Авель, Ісус Христос (+), Кайн, Іуда (-); Єрусалим, Новий Єрусалим (+), Єгипет, Содом і Гоморра, Вавилон, Вавилон Великий (-)*.

Процес збагачення семантичного потенціалу символом Книги Книг є поступовим, що передбачає розширення площини концептуального змісту біблійних символів. Семантичні процеси концептуалізації таких одиниць посприяли моделюванню символічних парадигм, напр.: *Авель* – символ духовної досконалості, міцної віри, праведності, невинної жертви, прообраз Агнця Божого тощо; *Кайн* – символ братовбивства, зради, зухвалого протесту проти Божественного світоустрою, ворожого соціального інституту тощо.

Бібліонім моделює символи, які є трансляторами духовних реалій. Саме імплікація зумовлює конденсацію змісту окреслених одиниць як результат трансформації антропонімних і топонімних компонентів – маніфестантів прецедентності. Бібліонім стає інформаційним кодом певних реалій, залучаючи знання про нього до концептосфери національної мови. Не всі антропоніми й топоніми залучено до концептуальної картини світу, а лише ті, що набули значущості для духовних настанов українського етносу.

Символ виаскриває ступеневу ієрархію: слово – образ – поняття – концепт. Кореляція між концептами й символами залежить насамперед від метафоричних принципів, за якими відбувається вербалізація, що є особливістю біблійної концептуалізації. Метафора не створює концептів особливого типу, а формує і виражає один концепт завдяки іншому за певною моделлю взаємодії.

Бінарність є однією з основних ознак моделювання біблійної символічної системи й концептосфери, на підставі архетипної опозиції *добро / зло* вербалізовано різні за значенням концепти. Домінантою апокаліптики є дуалістичність сформованої картини світу, що й маніфестують провідні концепти *віра / невіра, праведність / гріх, життя / смерть*. Два способи буття є провідними складовими людського існування. Неоднозначне наповнення змісту окреслених концептів дещо може компенсувати їхня здатність оприявлювати свою семантику завдяки символам з онімними компонентами. В українськомовному просторі наявна парадигмально впорядкована система таких символів як вербалізаторів основних сакральних концептів. Залучення цих одиниць відбувається на підставі асоціацій, а бібліоніми є такими асоціатами, оскільки для концептуалізації абстрактних понять відсутня чіткість мовної репрезентації, що зумовлює застосування різноманітних моделей до процесу вербалізації провідних концептів.

Вербалізатори як мовні одиниці оприявлюють та експліцитно й імпліцитно структурують концепт. Зіставлення прототипів онімних компонентів дозволяє з'ясувати умови залучення певного компонента до моделей та уточнити засади його символізації. *Віра* як виразник сакральних цінностей є маніфестантом понять *сподівання, випробування, страдництво, перемога, послух і виконання Божих законів*, синтезуючи різні концептуалізації в есхатологічну категорію спасіння. Такі ознаки як недотримання заповідей Бога, тобто невіра в Нього, духовна та моральна недосконалість актуалізовано як позначники гріховності. Певні біблійні символи як декларатори концепту *віра (віра Авеля, Ноїв ковчег, Марія Магдалина тощо)* є маркерами позитивного модусу. Вербалізатори концепту *невіра (Лотова дружина, Хома невірний (невірний) тощо)* є маркерами пейоративного оцінювання. Семантичний потенціал номінації *гріх (проти законів Бога)* став одним із провідних концептів християнства. Структуру цього концепту моделюють символами-асоціатами, залучаючи до конфігурації такого поняттєвого поля вербалізатори з негативним оцінюванням: *Адам і Єва, служити Ваалу, іродове кодро, вавилонська блудниця тощо*. Абсолютною бінарною поняття *гріх* є концепт *праведність*, що має значення: стан і дія індивіда, який живе відповідно до Божих норм і законів: *Діва Марія, християнська душа тощо*. Концепти *життя / смерть*, реалізуючись у біблійних текстах конденсують підсвідомі архетипні знання, уможливають інтерпретацію лінгвокультурологічних асоціацій та оцінювання. Орієнтованість індивіда пов'язана з аксіологічним аспектом сакрально-профанного. У біблійному дискурсі *життя / смерть* переважно змодельовані із залученням просторових і часових метафор, розширення простору до безмежності, маніфестоване поняттям *вічне життя*, а відносну норму існування гіпертрофовано (образи патріархів репрезентують історію тривалого життя і виаскривають сему *довголіття*). Маркерами цього концепту є символи *Яредові віки, Мафусаїлів вік тощо*. Основою усвідомлення *зла* як екзистенційного складника є знищення грішних. У біблійних текстах постулювано поняття *смертний гріх* як «*гнів Божий*». Процес усвідомлення біблійного концепту *смерть* декларують імпліцитні вербалізатори *Содом і Гоморра, ієрихонські мури, геєна вогненна тощо*.

Тотожність символіки фразеологічних знаків та знаків символічної системи зумовлена їхніми спільними витоками – біблійними текстами. Адаптація відповідних різновидів прототипів і стереотипів сприяє їхньому збереженню і трансляції вже фразеологізованими символами. Вважаємо дослідження вербалізаторів біблійних концептів будь-якого етносу перспективними.

Література:

1. Арутюнова Н. Н. Язык и мир человека / Н. Н. Арутюнова. – М. : Языки русской культуры, 1999. – 896 с.
2. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту / переклад проф. Івана Огієнка. – К. : Українське Біблійне Товариство, 2002. – 1375 с.
3. Кононенко В. І. Словесні символи в семантичній структурі фрази / В. І. Кононенко // Мовознавство. – 1991. – № 6. – С. 30–36.
4. Мацьків П. В. Концептосфера Бог в українській мовній картині світу : біблійний, фольклорний, словниково-діахронний дискурс : дис... доктора філол. наук : 10.02.01 / Мацьків Петро Васильович. – К., 2008. – 368 с.
5. Решетняк О. О. Біблійна символа як лінгвокультурологічна одиниця / О. О. Решетняк // Молодь і ринок. – Дрогобич, 2015. – №6 (125). – С.49–54

УДК 378.147

В. В. Рибенюк, О. В. Поливяна,

Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара, м. Дніпро

КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД ЯК СТРАТЕГІЯ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

У статті розглядаються суть та особливості комунікативного підходу до формування іншомовної комунікативної культури студентів ВНЗ на заняттях з іноземної мови, характеризується комунікативна компетенція як результат комунікативно орієнтованого навчання, визначаються закономірності мовленнєвого спілкування й окреслюються принципи комунікативного методу. Розкриваються основні особливості навчальних методів, прийомів та завдань, використовуваних для актуалізації комунікативних можливостей студентів.

Ключові слова: комунікативний підхід, комунікативна компетенція, процес навчання, мовленнєва діяльність, професійне спрямування, моделювання, мотивація

КОМУНІКАТИВНИЙ ПОДХОД КАК СТРАТЕГИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ИНОЯЗЫЧНОЙ РЕЧЕВОЙ КОМПЕТЕНЦИИ

В статье рассматриваются суть и особенности коммуникативного подхода к формированию иноязычной коммуникативной культуры студентов вузов на занятиях по иностранному языку, характеризуется коммуникативная